

Maailmanhistoria reaaliajassa ja menneisyyden opetukset

■ World Trade Centeriin ja Pentagoniin kohdistunut terrori-isku oli maailmanhistorian dramaattisin yksittäinen tapahtuma siten toisen maailmansodan päättymisen – tai se koettiin sellaiseksi ainakin Yhdysvalloissa ja Euroopassa. Vahvat emootiot pääsivät valloilleen: pelko, suru, ällistys, raivo, kostohimo, ahdistus. Tunteiden myrsky ei osoita laantumisen merkkejä ainakaan tätä kirjoitettaessa, kun isku on odotusten mukaisesti johtanut sotatoimiin Afganistanissa ja pernaruttotapaukset ovat lietsoneet paniikinomaista bioterrorismin pelkoa.

Miltei heti iskun jälkeen monet olivat valmiit julistamaan uuden historiallisen ajanjakson ja uudenlaisen maailmanpolitiikan alkaneeksi. Jotkut uskovat kolmannen maailmansodan alkaneen, maltillisetkin puhuvat kylmän pelon aikakaudesta. Jälkimmäistä tulkintaa ovat tukeneet jo Osama bin Ladenin lausunnot. Terroristipäällikkö julistaa, että amerikkalaiset eivät saa nukkua öitään rauhassa, ennen kuin Palestiinan kysymys on ratkaistu ja vieraat tukikohdat purettu muslimien pyhältä maalta.

Maailmankylän haavoittuvuus

Historioitsijan on paikallaan suhtautua varovaisesti ja epäillen väitteisiin uusien ai-

kakausien alkamisesta. Tapahtumahetkellä esitetyt historian tulkinnat eivät yleensä kestä. Kun Neuvostoliiton johtama sosialistinen järjestelmä romahti muutamassa kuukaudessa miltei ennalta odottamatta, innokkaimmat olivat valmiita julistamaan maailmanhistorian saapuneen onnelliseen päätepisteeseensä. Francis Fukuyaman 1990-luvun alussa ilmestynyttä teosta *Historian loppu* suoraviivaisesti tulkiten uskottiin, että rauha, demokratia, hyvinvointi ja ihmisoi-keudet olivat saavuttaneet lopullisen voiton totalitaarisesta tyranniasta. Ideologisten sotien ja imperiumien taistelun arveltiin tauonneen. Historia iski kuitenkin pian takaisin ja osoitti euforian aiheettomaksi. Reaalisosialismin tuho ei tuonut rauhaa ja hyvinvointia ainakaan Venäjälle ja Balkanille. Markkinatalousjärjestelmä ja demokratia ovat juurtuneet itään huonosti ja ideologisen kylmän sodan tilalle tulleissa etnisissä konflikteissa on veri virrannut entiseen tyyliin.

Yhdysvaltoihin kohdistunut terroriteko-kin saattaa muutaman vuoden kuluttua näyttäytyä aivan erilaisessa perspektiivissä kuin tällä hetkellä osaamme ennakoida, vaikka tuskinpa sen nyt tuottama ahdistus ainakaan euforiaksi muuttuu. Ennen kaik-

kea epäilen, että iskuja ei tulla pitämään uudenlaisen maailmanpolitiikan alkuna vaan pikemminkin tapahtumana, joka paljasti maailman sellaiseksi, kuin se jo jonkin aikaa oli muutenkin ollut.

Terroristit osoittivat, millaiset tapahtumat ja tapahtumaprosessit ovat mahdollisia aidosti globalisoituneessa elämänmuodossa. Teknis-tieteellis-taloudellisen mullistuksen jälkeinen maailmanjärjestelmä toimii reaaliaikaisena verkostona, jonka kaikki osat ovat toisiinsa kytkeytyneet. Kansallisvaltiot, vaikka elävätkin suvereenisuuden illuusiassa, ovat menettäneet asemaansa maailmanpolitiikan tärkeimpinä toimijoina. On syntynyt globaali kansalaisyhteiskunta, jossa kansallisten rajojen ylitse eivät toimi pelkästään monikansalliset yritykset, osakemarkkinoiden sijoittajat ja kansainväliset järjestöt vaan myös tappavat sairaudet, huumekauppiat, muu järjestynyt rikollisuus ja terroristit. Uusi media ja internet eivät ehkä edistä hyvin perusteltuihin tosiin uskomuksiin perustuvaa viisautta, mutta ne välittävät informaatiota silmänräpäyksessä maailman ääriin ja siten liittävät meidät kaikki toisiimme. Koska kaikki maailmassa vaikuttaa kaikkeen, myös moraaliset kysymykset muuttuvat maailmanlaajuisiksi ja jokainen poliittinen toimija joutuu ottamaan huomioon, mitä muut tästä toiminnasta ajattelevat. Uutta maailmanjärjestelmää on kuitenkin lähes mahdotonta hallita poliittisin päätöksin. Avoimena ja nopealiikkeisenä se on myös haavoittuvainen yhtä hyvin osakekeinoiteijoiden kuin terroristien toimien edessä.

Kenties tämän syksyn maailmantapahtumat eivät olekaan lopullisesti kumonnet

Fukuyaman historian loppumista koskevaa teesiä. Ehkä teesi on päinvastoin osoittautunut ytimeltään oikeaksi – mutta pahaenteisessä mielessä. Historia on tullut lähelle päätepistettään, kun maailman rajat ovat tulleet vastaan eikä modernin teknologian ansiosta mikään voi vapauttaa meitä riippuvaisuudesta toisiimme. Historian lopussa ei ole kuitenkaan – ainakaan vielä – onnellista aikaa vaan pikemminkin keskeytymätön painajaisuni. Ehkä Osama bin Laden ja Taleban nujerretaan, mutta uudet kauhut odottavat. Yhdysvaltojen ja Suomen kaltaisissa lintukodoissakin opitaan se, minkä varsinkin kehitysmaiden ihmiset ovat tienneet kaiken aikaa: äkkikuolemalta ei kukaan ole turvassa.

Yhdysvaltojen kriitikot ja ystävät

Terrori-iskujen aiheuttamissa reaktioissa on ollut kiinnostavia piirteitä. Ensiksikin jo tuoreeltaan oli monen kommentoijan äänensävy yllättävän ärtynyt Yhdysvaltoja ja amerikkalaisia kohtaan. Iskun syyksi nähtiin suurelta osin Yhdysvaltojen oma toiminta. Amerikkalaiset ihmettelivät, kuinka kukaan voi niin katkerasti heitä vihata, mutta eurooppalaisille ei syiden luettelointi suuria vaikeuksia tuottanut: Israelin tukeminen, Irakin kauppasaarto, tukikohtien perustaminen Saudi-Arabiaan Persianlahden sodan jälkeen, yleinen omahyväisyys ja ylimielisyys varsinkin kehitysmaita kohtaan. Islamistinen fundamentalismi voidaan tulkita suurelta osin modernisaation vastaiseksi primitiivireaktioksi, jonka kohteena ovat ensisijaisesti epäsuositut, korruptoituneet ja omien kansalaistensa hyvinvoinnista piittaa-

mattomat arabihallitukset ja mutta sitä kautta myös näitä tukeva ja samalla muslimien pyhiä arvoja ja identiteettiä ylimielisesti loukkaava Yhdysvallat.

Terrorin uhreja kohtaan tunnettu aito myötätuntokin laimeni, kun nähtiin amerikkalaisten ensi reaktiot: kostoja ja ristiretkeä uhoava, syyllisiä villin lännen malliin elävinä tai kuolleina saalistava, valintaa meidän puolellamme tai meitä vastaan vaativa retoriikka kuulosti eurooppalaisissa korvissa tympeältä. Moni arveli New Yorkin tapahtumien osoittaneen, että ihmishenki ei sitenkään ole kaikkialla samanarvoinen. Eihän kukaan järjestänyt hiljaisia hetkiä Ruan dan kansanmurhan uhrien tai kauppasaarion takia lääkkeiden puutteeseen menehtyneiden Irakin lasten muistolle. Tähän kiinnitettiin huomiota jopa Yhdysvalloissa. Filosofin Martha Nussbaum kirjoitti suomeksi julkaistussa kolumnissaan (*Vibreä Lankka* 5.10.2001), että amerikkalaisten myötätunto kärsivää lähimmäistä kohtaan pysähtyy aivan liian usein kotimaan rajoihin.

Yhdysvaltojen syntilistalle vedettiin terrorin jälkitunnelmissa sellaisiakin asioita, joista on vaikeata nähdä suoraa yhteyttä syyskuun 11. päivän tapahtumiin: Kioton ympäristösopimuksen hylkääminen, uusliberalistinen talouspolitiikka, sisäinen rasismi ja omista köyhistä piittaamaton sosiaalipolitiikka. Jotkut joutuivat jopa pyytelemään anteeksi sanomisiaan tai niiden ajoitusta hetkeen, jolloin häveliäisyys olisi vaatinut kunnioittamaan uhrien muistoa: tähän joukkoon kuuluivat ainakin ympäristöministeri Satu Hassi, *Helsingin Sanomien* Nyt-liite ja BBC.

Toisaalta Yhdysvallat sai osakseen myös laajaa sympatiaa. Vanhat vihamiehet Jasser Arafatia ja Irania myöten olivat valmiit tuomitsemaan iskut. Terrorin vastaisten toimien valmistelulle saatiin ainutlaatuisen laaja kansainvälinen tuki. Yhdysvaltojen lähinnä kotijoukoille suunnatusta kovasanaisesta retoriikasta huolimatta maltillinen liikkeellelähtö vastaiskun valmistelussa saattoi lisätä myötätuntoa ja tyyntyyttää vähäksi aikaa osan arvostelusta.

Tuen ilmaiset Yhdysvalloille saivat kuitenkin myös erikoisia sävyjä. Innokkaimmat Amerikan ystävät näet alkoivat kirjaimellisesti toteuttaa presidentti Bushin uhkausta: jos et ole puolellamme, olet meitä vastaan. He alkoivat puhua hyväuskoisista hölmöistä, uhrin syyllistäjistä, terrorismin ymmärtäjistä ja terroristien tavoitteiden edistäjistä. Leimoja on lyöty sekä niihin, jotka vastustavat sotilaallista vastaiskua, että erityisesti niihin, jotka kiinnittävät huomiota Yhdysvaltojen ja länsimaiden rooliin terrorismin kasvupohjan rakentajina ja vaativat tästä johtuvien yhteiskunnallisten vääryyksien korjaamista osana terrorismin jälkihoidtoa. Esimerkiksi *Suomen Kuvalehden* päätoimittaja Tapani Ruokanen puhui Yhdysvaltojen kriitikoista hyödyllisinä idiootteina, käyttäen termiä, jolla Lenin oli aikanaan tarkoittanut länsimaisia humanisteja, jotka olivat edistäneet bolshevikkien asiaa tietämättä näiden todellisia menetelmiä ja tavoitteita.

Rikos, rangaistus ja parannus

Tässä leimaamisessa sekoittuu kuitenkin kolme asiaa – jos kohta ovat asiat menneet

sekaisin monilla leimaamisen kohteillakin. On yksi asia todeta, että New Yorkin terrori-iskut olivat viattomiin sivullisiin kohdistuvana massamurhana rikos ihmisyyttä vastaan. Sellaisen tekijöitä on tietenkin paikallaan kohdella analogisella tavalla suhteessa muihin murhaajiin. Myös tavallisten murhaajien taustalta voidaan lähes aina löytää sekä henkilökohtaista että yhteiskunnallista vääryyttä, kenties oikeutettuaakin kaunaa ja katkeruutta. Tällaiset seikat eivät kuitenkaan oikeuta murhaa. Murhaaja on teostaan itse vastuussa, ja hänet on siihen syylliseksi tuomittava, ellei hän satu olemaan ymmärrystä vailla. Murhaajat on otettava kiinni ja rankaistava yhteisön turvallisuuden ylläpitämiseksi, uusien pahojen tekojen estämiseksi ja kenties jopa murhaajan parantamiseksi vaarattomaksi kansalaiseksi. Tältä pohjalta voidaan helposti huomata, missä mielessä Yhdysvaltojen vastatoimia terrorismia vastaan voidaan pitää periaatteellisella tasolla oikeutettuina. Vastatoimien oikeutus ei ole riippuvaista terrorismin taustalla mahdollisesti olevista vääryyksistä, sillä on ilmeistä, että oikeutettu kaunakaan ei voi perustella sivullisten massamurhaa. Jos nämä yksinkertaiset tosiseikat on joltakin jäänyt tunnustamatta, se on tietysti paheksuttavaa. Lieneekö sellaisesta kuitenkaan ollut kysymys?

Toinen ja edellä esitetyn kanssa täysin yhteensopiva seikka on käsitys, että väkivallan käyttö ei ole sellaisenaan hyväksyttävää edes rikollisten kiinniottamiseksi. Eihän murhaajaakaan saa kiinni otettaessa tarpeettomasti tappaa – saati sitten altistaa sivullisia väkivallalle. Väkivaltaa sisältävä

ratkaisu voi kuitenkin olla itsepuolustusellisista syistä oikeutettua valita silloin, kun kaikki muut keinot on käytetty, kun väkivaltaa – ja varsinkin viattomiin sivullisiin kohdistuvaa väkivaltaa – sisältyy valittuun ratkaisuun pienin mahdollinen määrä kaikkiin muihin vaihtoehtoihin verrattuna ja kun väkivaltaa käyttämällä voidaan uskottavasti saavuttaa hyväksyttävä tulos. Kosto sen sijaan ei ole koskaan oikeutettua. Tämän tarkoituksenmukaisuuspasifistisen näkemyksen kannattajankin lienee helppo myöntää, että väkivaltaa sisältävien keinojen käyttö ei ole poissuljettu terroriin syyllisten kiinniottamiseksi ja rankaisemiseksi. Tästä ei kuitenkaan seuraa, että mikä tahansa väkivalta olisi hyväksyttävää. Kun taistellaan terrorismia vastaan, olennainen kysymys on, millainen toiminta parhaiten ehkäisee tulevia terroritekoja ja siten lisää terrorismin kohteiksi joutuneiden omaa turvallisuutta.

Kenen tahansa osalta olisi suurta ylimielisyyttä väittää varmasti tietävänsä, millaiset vastatoimet New Yorkin iskuun syyllisiä kohtaan toteuttaisivat pienimmän mahdollisen väkivallan periaatteen. Tähän mennessä on käynyt ilmeiseksi, että Osama bin Ladenia ja al-Qaida -verkostoa voidaan pitää syyllisinä, samoin näitä suojelevaa Talebania, ovathan asianosaiset käytännössä tunnustaneet. Epäselvää on silti edelleen, miten terroristiverkosto on organisoitunut, mitkä ovat sen tavoitteet ja miten se ja muut asiaan liittyvät tahot reagoivat vastatoimiin.

Suhteellisen uskottava tulkinta on kuitenkin, että terroristien lopullinen tarkoitus on häätää Yhdysvallat Lähi- ja Keski-idästä,

nujertaa Israel, kiihdyttää lännenvastaisia asenteita arabimaissa, kumota länsimieliset hallitukset Pakistanissa ja Saudi-Arabiassa sekä toteuttaa islamistinen vallankumous. Yksi mahdollinen keino näiden päämäärien edistämiseksi on provosoida Yhdysvallat sellaisiin vastatoimiin, jotka lisäävät arabiin sitä kohtaan tunteita katkeruutta ja siten viime kädessä pelaisivat terroristien ja uskonnollisen fundamentalismin pussiin.

Osama bin Laden ja kumppanit siis toteuttaisivat varsin samanlaista ohjelmaa kuin 1970-luvun Saksan Punainen Armeijakunta, joka kuvitteli terrori-iskuilla provosoivansa kapitalistisen järjestelmän paljastamaan todellisen väkivaltaisen ytimensä. Kun valtakoneisto kiristäisi kuria ja kontrollia, siitä kärsivä työväenluokka olisi RAF-aktivistien unelmien mukaan noussut vallankumoukseen. Niin ei tapahtunut, ehkä juuri siksi, että Liittotasavallan poliittinen koneisto ei provosoitunut provokaatioista tarpeeksi kansalaisvapauksia rajoittaakseen. Tästä näkökulmasta terroristien tavoitteita eivät ehkä ensisijaisesti toteutakaan hyödyllisiksi idiooteiksi leimatut pasifistit, kyyhkyt, vaan kostonjanossaan liikaa provosoituneet vaaralliset idiootit, haukat.

Varovaisuus vastatoimien suunnittelussa, laajan terrorisminvastaisen koalition rakentaminen, YK:n tuen hakeminen, Israelin painostaminen, korostaminen, että toimet eivät suuntaudu islamia vaan vain terrorismia vastaan, lupaukset velkojen anteeksiannosta ja avusta ystävällismielisille hallituksille viittasivat siihen, että Yhdysvallat on hyvin perillä toimintaansa liittyvistä riskeistä. Se, että lopulta kuitenkin aloitettiin mas-

siiviset ilmaiskut Afganistaniin, oli odotettua, mutta niille epäilemättä pettymys, joiden mielestä olisi ollut parempi panostaa kärsivälliseen ja hitaaseen poliisi- ja tiedustelutoimintaan. Ei kai nyt juuri toteuteta terroristien perimmäisiä toiveita? Joka tapauksessa yhä perustellummin nousee esiin huoli: onko tämä todella vähiten väkivaltaa sisältävä ja parhaiten tulevaa terrorismia ehkäisevä vaihtoehto? Saavutetaanko tällä mitään varsinkin, kun otetaan huomioon kaikkien aikaisempien sotajoukkojen karut kohdat Afganistanin vuorilla. Jos vastaisku epäonnistuu ja johtaa laajoihin siviiliuhreihin, esimerkiksi nälkäkuolemiin pakolaisleireillä, Taleban voisi – jos osaisi – kääntää tarkoituksenmukaisuuspasifistisen argumentin Yhdysvaltoja vastaan: amerikkalaiset terrorisoivat meitä, emmekä voi teknisesti ylivoimaista vihollista vastaan käyttää muita keinoja kuin vastaterroria.

Kolmas, edelleen kahden edellisen kanssa yhteensopiva seikka on näkemys, että terrorismiongelman kestävä ratkaisu edellyttää terrorismin yhteiskunnallisiin syiden ymmärtämistä ja niiden korjaamista. Lyhyellä tähtäimellä on varmasti perusteltua keskittyä vastatoimissa välittömän turvallisuuden lisäämiseen, mutta pitkän päälle terrorismin kasvupohjaa tulee murentaa tuemalla rauhaa, demokratiaa ja hyvinvointia niissä maissa, joissa katkeruus Yhdysvaltoja kohtaan on suurinta. Tällaista toimintaa on jopa vastustettu sillä perusteella, että se muka viestii, että terroriteoista voi saada palkinnon. Vastustus on yhtä järjetöntä kuin väite, että rikollisuutta lisääviä yhteiskunnallisia epäkohtia ei pidä korjata ja rikolli-

sia ei pidä auttaa parannukseen, koska se olisi rikollisten palkitsemista. Nykyisten terroristien ydinjoukko on toki uskonnollisia fanaatikkoja, joiden toiveita ei voida tyydyttää millään uudistuksilla ja joiden kanssa on turhaa edes yrittää rakentavasti neuvotella. Sen sijaan fundamentalismin ja terrorismin kannatusta voidaan yrittää järkevällä kehitysapolitiikalla vähentää.

Yhdysvallat on kuitenkin vaarassa toistaa Lähi- ja Keski-idässä samoja virheitä, kuin se teki viime vuosisadan kuluessa Iranissa, Vietnamissa sekä Keski- ja Etelä-Amerikassa. Lyhytnäköisten valta- ja talouspoliittisten intressiensä ja kylmän sodan ideologisen taistelun sokaisemana se tuki omien kansalaistensa keskuudessa epäsuosittuja, korruptoituneita ja diktatorisia hallituksia ja sotilasjunttia. Siten se loi pohjaa itseään vastaan suuntautuvalle katkeruudelle. Nyt on uhkana ajautuminen samanlaiseen tilanteeseen suhteessa Pakistanin ja Saudi-Arabian hallituksiin. Vielä ongelmallisempi tulee tilanne olemaan Afganistanissa, jos Talebanin hallinto saadaan nujerrettua. Afganistanin valtaväestö pataanit ei tunne luottamusta Pohjoisen Liittoa kohtaan, jota johtavat ulkoisiksi valloittajiksi koetut ja ihmisoikeusrikkomuksiin alttiit uzbekit ja tadzikit. On erittäin suuri haaste järjestää Afganistanin hallinto sodan jälkeen niin, että kansanmurhat eivät jatkuisi ja tulevien terroristisukupolvien siemenet itäisi. Lisäksi Yhdysvaltojen olisi syytä kiinnittää huomiota palestiinalaiskysymykseen ja Irakin tilanteeseen sekä ottaa tosissaan se seikka, että Saudi-Arabian tukikohdat on rakennettu suhtautuen ylimielisesti muidenkin kuin ter-

rorismia kannattavien muslimien uskonnollisiin tunteisiin. Historiassa tehdyistä virheistä voisi yrittää oppia.

Mitään helppoja ratkaisuja ei näihin kysymyksiin ole, mutta niitä on Yhdysvaltojen pakko miettiä, jos se haluaa välttää itsetuhoiset ratkaisut vastaiskuissaan. Tämän myöntävät myös parhaat amerikkalaisetkin kommentaattorit, kuten Stanley Hoffman (*New York Review of Books* 1.11.2001)

Mitä historia opettaa?

Kovaa linjaa terrorismia ja erilaisia roistovaltioita vastaan on usein puolustettu historian antamalla opetuksilla. Silloin tavanomaisesti viitataan Hitlerin valtaannousuun ja väitetään, että 1930-luvun loppuun asti kestänyt passiivinen myöntymisen johti lopulta moninkertaisiin tuhoihin kuin kova linja alusta pitäen olisi merkinnyt. Hyväuskoisen hölmön perikuvana on esitetty Ison-Britannian pääministeri Neville Chamberlain, joka Münchenistä vuonna 1938 palatessaan vakuutteli taanneensa rauhan ”meidän elinajaksemme” ja arveli, ettei Tshekkoslovakian kohtalosta tarvitse paljon välittää, koska se on pieni kaukainen maa, josta emme tiedä juuri mitään.

Chamberlain on varmasti varoittava esimerkki siinä mielessä, että Afganistaniin ei ainakaan enää voida suhtautua yliolkaisesti, vaikka sitäkin voinee kutsua pieneksi kaukaiseksi maaksi, josta emme tiedä juuri mitään. Sen sijaan on historian pahoinpitelyä väittää, että haukkamainen asenne olisi aina tai edes yleensä tuottanut parhaat tulokset. Historiasta voimme löytää yhtä hyvin epäonnistuneita haukkoja kuin onnis-

tuneita kyyhkyjä. Ehkä Hitleriin suhtauduttiin liian pitkään passiivisesti, mutta toisaalta ensimmäinen maailmansota alkoi eskaloitumisen kierteestä, kun ei osattu antaa ajoissa periksi. Vietnamsissa Yhdysvallat upposi haukkamaisen politiikkansa ansiosta niin syvälle rämeeseen, että toivoa sopii opetuksen vieläkin pysyvän mielessä. Kyyhkypuolen menestyjiin sen sijaan voidaan laskea John F. Kennedy ja Nikita Hruschtshev, jotka kummatkin perääntyivät Kuuban kriisissä vuonna 1961 ja kenties estivät kolmannen maailmansodan puhkeamisen sekä Mahatma Gandhi, jonka passiivinen vastarinta Intian brittihallintoa vastaan on säilynyt pasifistien esikuvana. Jos historia jotakin opettaa siitä, millainen politiikka terrorismin vastaisessa taistelussa on valittava, opetus on se, että ei ole yleistä sääntöä. Juuri tämä tilanne, sen erityinen historiallinen ja kulttuurinen tausta, on tutkittava kärsivällisesti ja intohimon purkauksia välttäen.

Jos tämän syksyn tapahtumista haluaa etsiä jotakin hyvää, se on se, että asioita ei ole kovin yleisesti tulkittu sivilisaatioiden väliseksi konfliktiksi, vaikka islamistiset fundamentalistit niin toivoisivatkin. Erityisesti Yhdysvallat on vastustanut tällaista tulkintaa ja korostanut, etteivät sen toimet kohdistu islamiin. Historian valossa olisikin virheellistä ymmärtää kristillis-länsimainen elämänmuoto ja islam kahdeksi kilpailevaksi sivilisaatioksi. Onhan kummallakin pitkälle yhteiset juuret sekä uskontona että ajatuksellisena perinteenä. Sekä islamissa että kristinuskossa on fundamentalistisia suuntauksia. On hyvä muistaa, että Yhdysvalto-

jen uskonnollisen oikeiston piirissä on suuntauksia, jotka ovat olleet valmiita myös terroristisiin massamurhiin. Vastaavasti islamin perinne on sisältänyt myös suvaitsevaista humanismia ja tiedollista kulttuuria vaalivaa kriittistä rationalismia. Arabeja on kaiken lisäksi kiitettävä siitä, että Lähi-idän tiedekeskuksissa säilytettiin läpi varhaiskeskiajan levottomien vuosisatojen se kreikkalaisen filosofian ja tieteen perintö, jota ilman nykyistä eurooppalaista sivistyselämää ei olisi olemassa. Arabioppineiden välityksellähän Länsi-Euroopassa alun perin tutustuttiin Aristoteleen teoksiin, jotka ratkaisevasti vaikuttivat eurooppalaisen yliopistolaitoksen muotoutumiseen. Myöhäiskeskiajallakin islamilainen Pohjois-Afrikka oli monelle toisinajattelijalle turvallisempi paikka kuin fundamentalistiskristillinen Länsi-Eurooppa.

Tältä historialliselta pohjalta voidaan sanoa, että terrorismin vastainen kamppailu edellyttää kulttuurien vuoropuhelua. Islamilainen ja eurooppalais-pohjoisamerikkalainen elämänmuoto eivät ole radikaalisti yhteismitattomia. Kulttuurista relativismia on muutenkin syytä vastustaa. Tärkeä osa kulttuurista identiteettiä on paikallinen erityisyys ja sen edustajana tunnustetuksi tuleminen. Tämän oppimisessa eurooppalaisilla ja varsinkin amerikkalaisilla on vielä tekemistä. Kulttuureja muodostavat kuitenkin suurin piirtein samanlaisilla ajattelun, aistien, kommunikaation, tunteiden ja ruumiin kyvyillä varustetut ja samassa mielessä rajalliset ja haavoittuvaiset ihmiset. Juuri siksi kulttuurien välinen ymmärrys ja keskustelu on mahdollista. Juuri siksi on mahdol-

lista tuntea myötätuntoa jokaista toista ihmistä kohtaan, ja juuri siksi sopiminen kulttuurien välisestä yhteiselämän ja keskinäisen kunnioituksen periaatteista on mahdollista.

Nykyisen terrorismin vastaisen taistelun tuloksia on tietenkin vielä liian aikaista arvioida. Ainakin historiantutkija osaa olla varovainen, kun tätä kirjoitettaessa vasta vajaa kaksi viikkoa on kulunut Afganistanin pommitusten alkamisesta. Kenties vasta paljon myöhemmin nähdään, oliko valittu väkivalta välttämätöntä, minimaalista ja tuloksekasta. On kuitenkin osoitus kulttuurin voimasta eikä heikkoudesta, jos keskustelua väkivallan oikeutuksesta käydään julkisesti ja jos poliittiset päättäjät joutuvat ottamaan ratkaisuisaan yleisen mielipiteen huomioon. On väärin syyttää terroristien pussiin pelaamisesta niitä, jotka kostoisku-

ja vastustaessaan ja globaalia oikeudenmukaisuutta vaatiessaan toimivat vallanpitäjien omatuntona ja pakottavat näitä varovaisuuteen. Vaikka kriitikot olisivat väärässäkin, heillä on tärkeä tehtävä vallankäytön demokraattisen kontrollin kannalta. Terveessä yhteiskunnassa kaikkien ei tarvitse marssia samassa rivissä. Esimerkiksi Suomessa on ymmärrettävää, että vastuullinen ulkopolitiittinen johto joutuu tekemään ratkaisunsa varoen ja Suomen kansainväliset sitoumukset huomioon ottaen. Nyt kun emme enää elä suomettumisen aikaa, mikään ei kuitenkaan pakota kansalaisia olemaan samaa mieltä Lipposen, Tuomiojan ja Halosen kanssa eikä edes uskomaan, että hekään muotoilisivat kantansa samalla lailla, mikäli eivät olisi nykyisissä tehtävissään.

Juha Sihvola